

IIj. Gaál Mózes.

Nyolc hónapjánál is több, hogy egy szanatóriumba vonult és akkor úgy hagyta el az íróasztalát, hogy hamarosan visszatér mellé. De a szanatóriumból már csak egy útat tett meg, az utolsót.

Harmincötéves volt. A halál már előzőleg is sokszor folytatott kegyetlen csatákat gyöngé testével s minduntalan az ágyba döntötte, ahol zaklatott lelke mindig új álmokra gyűjtögette az erőt. Szárnyaló képzelete, széleskörű műveltsége igaz művésszé avatták. Tele volt tervvel és munkakedvvel, azonban az álmok rajzását csak egyre ritkábban bírta már teljes egészükben papírra vetni: szívének és tüdejének hiányos munkája folytán mind gyakrabban esett ki fáradt kezéből a toll, amelyet bámulatos akaraterővel ragadott meg újra, mihelyt erővel bírta. De betegségtől gyötörtén is rendkívül sokat dolgozott és rövid írói pályáján sok szép eredményt mutatott fel.

Tevékenysége sokáig volt. Volt színházi rendező és színrekerült egy mélytehetségről tanuskodó darabja; írt novellákat, meséket, ifjúsági könyveket s nagynevű édesatyja utódjának indult. Utolsó nagyobb terve, amelyet meg is valósított, a magyar operaismertetőök hiányát pótló, nagyszerű sorozata volt.

Legszébb könyvében, a «Mildi meséiben» így írja le Mildit: «A szája széle keskeny és ha fáj neki valami, összeszorítja, de sohasem panaszkodik. A szeme nagyon nagy, mintha mindig csodálkoznék, de ha nevet, akkor megkeskenyedik és csillogni kezd. A szeme színét nem tudom megmondani. Sokan azt mondták, hogy barna. De az a barna csak szomorúság volt benne. Mások azt mondták, zöld. De az a zöld csak a fák fénye volt benne. Azt is mondták, hogy kék. De az a kék nem volt más, mint a tündöklő kék ég benne. Én magam sem tudom, hogy milyen a színe, csak azt tudom, hogy amikor néz, ragyog a szemében a sok-sok szeretet».

Ez a portré ráillik az írójára. Mintha

tükörbe nézve írta volna meg. Ő volt az, aki sohasem panaszkodott, legföljebb annyit mondott: beteg voltam és ha nagyon fáj a szíve, akárcsak Mildi, «összeszorította a száját és egyik kezével a másikat szorongatta». Szelid volt, jó volt, csupa szeretet. A szeme azonban, különösen az utóbbi időkben, mindig barnát mutatott. És az a barna a szomorúság volt benne. *m—gy.*

Martinovich Ignác eddig ismeretlen levele.

(A M. K. Hadtörténelmi Levéltár régi iratanyagából.)

A magyar jakobinusok vezérének, Martinovich Ignácnak, az apátnak fivére, Martinovich Vince, mint ny. á. gyalogos kapitány, 1795 november 2-án Pesten elhunyt. Hagyatéki ügyét a budai főhadparancsnokság (Generalkommando für das Königreich Ungarn) hadbírója tárgyalta és bizottságilag leltározta az elhunyt ingóságait halála előtt kelt sajátkezü végrendelete alapján.

A végrendelet egyik pontjában fel-
említi Martinovich kapitány azt a körülményt, hogy mintegy 6000 forintot kitevő készpénzvagyonát fivére, Ignác, az elmúlt években az ő tudtával kamatozó kölcsönképen Inkey Menyhért nevű úrnak adta át s az erről szóló kötelezvény is az ő (Ignác) birtokában van. Tudomása szerint ezt a kötelezvényt fivére egyéb írásaival együtt elfogatásakor — 1794 július 23-án — szintén elkobozták s azért az vagy a királyi ügyek igazgatójánál, Németh Józsefnél, vagy pedig a bécsi kormány valamelyik más szervénél található. A főhadparancsnokság ennek alapján átvizsgáltatta az apát elkobozott iratait, abból két levelet kiemelt és a hagyatéki iratokhoz csatolt. Ezek Martinovich Ignácnak egy, fivéréhez — már a fogságból 1794 október 1-éről kelt — saját kezével írott levele és egy, ugyanezen év október 16-áról kelt nyilatkozata az Inkey Menyhértnak átadott kölcsönösszegekről. Mindkettőt német nyelven írta s a nyilatkozatot

«Ignatz Josef von Martinovich, k. k. Rath und Abt von Szászvár» írta alá. A főhadparancsnokság irattárával együtt kerültek ezek az érdekes okiratok a m. kir. hadtörténelmi levéltár birtokába.

A fivéréhez intézett levél különösen érdekes s e gyenge jellemű férfi valódi egyéniségének megvilágításához némi adattal szolgál. Ez a levél nem az eszméért büszke öntudattal halni is képes vértanu képét mutatja, hanem olyan emberét, aki bűnbánó meghunyászkodással bízik a császár «kegyességében» és a kormány emberséges voltában.

A levél magyar fordításban így hangzik:

«Bécs, 1794 október 1.

Kedves Fivérem!

Az igen tisztelt udvari kommissarius kegyének sok más egyéb jelével együtt megengedte nekem azt is, hogy Neked és édesanyámnak írhattak. Az a nagy szeretet, amit szívem édesanyám és Irántad érez, megértetheti Veled örömömnek nagy fokát, hogy Neked írhatok. Mondd meg édesanyáknak, hogy térdre hullva kérem bocsánatát azért a gyalázatért, amit politikai vétkeimmel neki, Neked és egész ére-nyes családuknak okoztam. Vegyétek tekintetbe azt, hogy én is csak ember vagyok és hogy minden ember ki van téve az elbukásnak, ha szerencsétlen körülmények közé kerül. Ne gondoldjátok sem édesanyám, sem Te, hogy velem itt — eltekintve a szabadságotól való megfosztástól — embertelenül vagy kegyetlenül bánnának. Szép kis szobában lakom, rendes ellátásom és kiszolgálásom van és saját ágyamban alszom. Saját könyveimet olvashatom, sőt naponta néhány órát az udvarban sétálhatok. Ez utóbbi kegyet rajtam kívül e házban senki sem élvezheti. Sőt megengedték még azt is, hogy egy munkát írjak és azt kinyomathassam. El is határoztam, hogy kiadok egy művet, amelynek a címe «Versuch einer Kriminal Gesetzgebung» lenne.

Édesanyámmal együtt legyetek nyugodtak mindaddig, amíg perem befejezést nem nyer, hiszen az Ural-kodó kegyes és kormánya nagyon emberséges. Irjatok nekem vigasztaló levelet rendes címre és tudas velem, hogy mindketten egészségesek vagytok-e. A Ti életem az enyém is. Édesanyánc vagy a Te haláloed lesz az én halálom is.

A Te kötelezvényedet az enyémmel

együtt lefoglalták, azonban kiállítottam számokra egy meghatalmazást, nincs okod tehát aggodalomra. Egészséges vagyok s ugyanezt kívánom édesanyámnak és Neked is. Mindkettőtöket ezerszer csókol szerető fivéred....

Ignatz».

Martinovich Vince kapitány, úgy látszik, semmi tekintetben sem azonosította magát fivérének szabadgondolkodó elveivel, mert a hagyatéki leltárban felsorolt könyvei közül egyet sem találunk fivére műveiből. Hadtörténelmi és földrajzi munkákon kívül csupán francia és szláv nyelvészeti művekkel foglalkozott.

A hagyatéki iratok között mint kortörténeti adat érdekes Balla Márton «pesti magyar kántor és orgonistának» elszámolása 103 forint 27 krajcár temetési költségről. Fényes temetés volt, amelyet egy apát végzett «Infula és Pluvialéval egészen a temetőig», nagy harangozással, zenével, fákllyákkal, német és magyar kántorral. A sírhelyért csupán 30 krajcárt, Szent Mihály lovának felállításáért csupán 7 krajcárt kellett fizetni, de «mivel az Édőnek Alkalmatlansága miatt a Templom ruháiban kárat vallott, ezért az eklézsia 2 forint kártérítést kívánt».

Markó Árpád.

Székely írók estélye.

Szabad-e az irodalomra is ráerőltetni a szociális csoportokat? A művészet csak egyféle atyafiságot ismer el: a lelkekét. Az a rokonom, aki az egyéniségem rokona. Hiába születünk egy tető alatt; ha a lelked szövése más, nem vagy földim s nem lehetsz soha.

Ezzel az eleve-kész kifogással ültem a Zeneakadémia dobogójára fölvonuló írók elé, akik rokonságukat székely voltukban jelölték meg. Az estély azonban lefegyverzett. Benedek Elek, a művészcsalád öreg apja, elmondta, hogy verődött össze az ő kis társaságuk. Megbukott egy erdélyi lap s huszonegy székely fiú kenyér nélkül maradt. Fölkerekedett néhány író, hogy megszerzik nekik a kenyeret. Vándorszíneszek módjára járták be Erdély városait s összeszedték a pénzt. Aztán jött új baj. Erdélyben mindig találkozik a tegnapi nap sürgősebb nyomor, amelyen segíteni kell. A kis csapat együtt maradt s eljutott Budapestre is. Nem az itteni székely konjunktúra hozta össze őket, hanem az ottani székely szükség. Nem az irodalom egységének szegzik